

ТОПОНІМІЯ ГОРОДНЯНСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

У пропонованій розвідці представлено аналіз топонімів Городнянського району Чернігівської області. Досліджено етимологічний аспект топонімів, їхню семантику та словотвірну структуру. Окрім цього, окреслено теоретичні положення сутності топонімів, їхню типологію та стан дослідження в україністиці.

Останнім часом увагу дослідників зосереджено на дослідженні власних назв, зокрема в галузі топоніміки, яка вивчає назви географічних об'єктів. Саме на прикладі власних географічних найменувань можемо прослідкувати не лише певні особливості словотвору в процесі історичного розвитку мови, але й окремі етапи історичного розвитку народу, що відображені в них. Тому аналіз топонімів Городнянського району Чернігівської області є досить актуальним на сьогодні. Мета розвідки – дослідити семантичний та словотвірний аспекти топонімів Городнянського району Чернігівської області.

Пошук в галузі вивчення науки про географічні назви можна спостерігати в другій половині ХХ століття. Велику роль у питаннях установлення методології та принципів дослідження топонімії відіграли роботи В. Никонова, Е. Мурзаєва, К. Цілуйка, Л. Гумецької, Ю. Карпенка та топонімні конференції, що відбулися в Києві 1959 року. Цикл досліджень (З. Валух, Т. Гаврилова, В. Горпинич, В. Лучик, І. Шпілько) орієнтований на вивчення відтопонімних похідних [5, с. 228].

Будь-яка географічна назва зберігає в собі певний зміст. Топоніміка є невичерпним джерелом відомостей про суспільно-політичне життя, матеріальну й духовну культуру народу, про особливості його географічного середовища [6, с. 63]. Аналіз топонімів Городнянщини в лінгвістичній літературі є актуальним, саме тому ця проблема потребує всебічного та детального дослідження.

У дослідженні послуговуємося класифікацією М. Надутенка, який виокремлює такі структурні класи ойконімів: 1) відапелятивні утворення; 2) відгідронімні назви поселень; 3) відприкметникові ойконіми; 4) назви поселень, утворені від антропонімів [3, с. 36].

Відапелятивні утворення Городнянщини представлені підгрупами: а) назви, пов'язані з фітоценозом; б) назви на позначення розташування та геометричної форми місцевості.

Назви, пов'язані з фітоценозом, наприклад, *Деревини* – село, яке в писемних джерелах уперше згадують 1715 року. Походження його назви пов'язують із легендами. Одна з них свідчить, що в давнину через річку Терюха переправляли багато деревини, частину якої відносило течією й викидало на берег. Утворювалися затори деревини. Це й спонукало місцевих жителів дати назву селу «Деревини». Ойконім утворений лексико-семантичним способом: деревина (органічна речовина) → село Деревини.

Назви на позначення розташування та геометричної форми місцевості, наприклад, *Конотоп* – село, назву якого вперше згадують у писемних джерелах 1715 року. За переказами, місцевість була вкрита дубовими й сосновими лісами, було багато боліт. Сюди втікали селяни від закріпачення й переселялися вільні козаки. Першими поселенцями були селяни-втікачі Силенки, які розмістилися й господарювали на підвищенні серед боліт. Імовірно, село назване так тому, що в болотистій місцевості топилися коні. Ойконім утворений морфологічним способом основокладання.

Відгідронімні назви поселень, наприклад, *Ваганичі* – село, перша писемна згадка про яке належить 1718 року. Назва села походить від річки Ваги, яка за переказами була колись повноводною [2, с. 76]. Ойконім утворений морфологічним способом афіксації –

суфіксацією: суфікси -н-, -ич-: Вага + н + ич → Ваганичі, який поєднався з лексико-семантичною деривацією.

Відприкметникові ойконіми, наприклад, *Радянське* – назва села, яка є субстантивованим словом і має граматичні ознаки іменника, який за формою є прикметником середнього роду, номінатив утворений морфолого-синтаксичним способом словотворення.

Відантропонімі назви поселень, наприклад, *Андріївка* – село, історія якого відома з 1715 року. Коли село перейшло у власність поміщика Андрія Петровича Стаховича, він перейменував його на своє ім'я [4, с. 172]. Ойконім утворений за допомогою суфікса -івк- (Андрій + івк → Андріївка) морфологічним афіксальним способом суфіксації, який поєднується з морфолого-синтаксичною деривацією, зокрема субстантивацією.

Гідроніми належать до найдавніших і найстійкіших категорій топонімії загалом. Гідронімія Городнянщини представлена порівняно незначними за розмірами водними об'єктами: *Снов* – назва річки, що походить від слова «снувати», адже на карті має вигляд шнура («снура») [1, с. 338], що утворюється скручуванням із чисельних ниток малих річок, які вливаються з обох боків. Гідронім утворений морфологічним способом за допомогою морфологічної афіксації – нульової суфіксації (снув-ати → Снов); *В'юнище* – назва ставка, яка походить від слова «в'юн», тобто «рухливої риби з видовженим гнучким тілом». За переказами в цьому ставку водилася велика кількість такої риби, а деякі в'юни були значних розмірів. Гідронім утворений морфологічним способом словотвору, афіксацією, суфіксацією: в'юн + ищ → В'юнище. Суфікс -ищ- вказує на збільшувальний відтінок ознаки предмета.

Досліджень **дрімонімів** (власних назв лісів) порівняно небагато, їхнє вивчення є побіжним, лише в контексті загального огляду топонімів. Територія Городнянського району багата на лісові масиви, оскільки розташована в зоні Полісся: *Кучугура* – назва лісу, що походить від іменника «кучугура» на позначення невеликої пологої гори, на якій росло багато дерев. Дрімонім утворений лексико-семантичним способом словотвору: кучугура – Кучугура. *Перехода* – назва лісу, що походить від слова «ходити». Імовірно, через ліс пролягав шлях, яким можна було дійти до найближчого поселення. Дрімонім утворений морфологічним способом словотвору за допомогою додавання префікса та флексії (пере + ход (а) → Перехода).

Отже, найпродуктивнішими семантичними типами є класи відапелятивних утворень та топонімів відантропонімного походження. Уласні географічні назви Городнянського району переважно утворені лексико-семантичним способом словотворення та морфологічною суфіксацією.

Література

1. Етимологічний словник української мови: у 7 т. – Т. 5 / За ред. О. С. Мельничук. – К.: Наукова думка, 2006. – 704 с.
2. Край, мій рідний край!...: Збірник нарисів / За ред. Р. Б. Воробей. – Чернігів: КП «Чернігівські береги», 2009. – 168 с.
3. Надутенко М. В. Лексико-семантичний спосіб творення ойконімів Дніпропетровської області / М. В. Надутенко // Філологічні трактати. – К., 2011. – Т. 3, № 3. – С. 34-41.
4. Сіверські крижалі. Красзнавчий портрет Чернігівщини / За ред. В. В. Ткаченко. – К.: Дім, сад, город, 2011. – 650 с.
5. Торчинський М. М. Українська ономастика: історія, сьогодення, перспективи / М. М. Торчинський // Актуальні проблеми філології та перекладознавства. – Хмельницький: ХмЦНП, 2013. – Вип. 6, ч. 1. – С. 217 – 238.
6. Цілуйко К. К. Топонімія Покровського району Дніпропетровської області / К. К. Цілуйко // Мовознавство. Наукові записки: т. XIV. – К.: Вид-во АН УРСР, 1957. – С. 62 – 90.